

70 éves a Diafilmgyártó

Hetven éve, 1954 őszén alapította meg az egykori Népművelési Minisztérium a Magyar Diafilmgyártó Vállalatot, hogy politikai pártmunkához, ideológiai neveléshez, a korabeli népművelési munkához nagy mennyiségben készítsen képsorozatot. Természetesen mindez nem előzmények nélkül történt, hiszen 1948-tól a Magyar Fotó Állami Vállalat Dia-osztálya már előállított diafilmeket, elsősorban azokkal az eszközökkel és azoknak a fényképeszeknek a közreműködésével, akiknek szövetkezetekbe kellett tömörülniük. A két világháború közötti évtizedekben a Székesfehérvári Pedagógiai Filmgyár, a Falu Urániaja ismeretterjesztő társaság és néhány kisebb gyártó már készített filmdia pozitív-szalagokat. A fotókémiai ipar fejlődése lehetővé tette a lángmentes film általános bevezetését (1953), ezzel megteremtve mesefilmek nagy példányszámú kiadásának lehetőségét, megteremtve ezzel egy máig élő műfajt: a mesediafilmeket.

A Diafilmgyártó egyike azoknak a kulturális cégeknek, amelyek mára egy elitált korszak „szócsöveként” kezdték meg működésüket, de túlélte az elmúlt hét évtizedet, benne a rendszerváltozás korának némelykor zavaros privatizációját, és napjainkig folyamatosan működik.

A gyártó és kiadó fennmaradásának ketős értelemben is nagy jelentősége van. Egyrészt megmaradtak és bemutathatóvá váltak a rendszerváltozás előtti kiadványok, amelyek így több mint fél évszázada-

dos távlatból szemlélve történelmi jelentőségűek, korrajzot adnak politikáról, gazdaságról, gondolkodásról. És talán még nagyobb jelentőségű, hogy a fennmaradás révén sikerült megőrizni egy hagyományos, Európában, de a világon is ma már szinte egyedülálló műfajt, a diavetítést, amelyen napjainkban a szalagos mesefilmek sokaságának bemutatását értjük.

A diázás – pszichológusok által is vallott – számos értékes tulajdonságát szükségtelen volna itt mind felsorolni. Kettőt azonban mégis érdemes ezek közül kiemelni: a diázás a vizuális nevelés mellett az olvasás megszerettetésének egyik legkiválóbb eszköze. A kisgyerek a diázás közben magával az irodalommal találkozik, abban a megnyugtató környezetben, ahol együtt a család, a besötétített szoba, a szülő kedves hangján megszólaló mese életre szóló, meghatározó élményt adhat. A vetítéskor ott látja a képek alatt futó rövid szövegcsíkokat, és így akaratlanul is ismerkedik a betűk világával. Az iskolába kerülve már alig várja, hogy maga olvasson fel. A műfaj sajátosságait és értékeit felismerve a diavetítés magyar hagyománya hungarikumként 2022-ben bekerült az ágazati értéktárba.

Az értéktárba kerülés azért is nagy jelentőségű, mert a diavetítés mint műfaj ismert és elterjedt volt az egész világon, de viszonylagos olcsósága miatt elsősorban a kelet-közép-európai országokban terjedt el igazán. Az utóbbi évtizedekben

felgyorsult technikai eszközök és hordozók, valamint az internet fejlődése ellenére ez a médium nálunk maradt meg egyedül az Európai Unió országai közül.

Az ezredfordulás mélypont után, amikor évente csak 60 000 tekercs kelt el, a forgalom napjainkra elérte a 240 000 darabot. A forgalomban lévő közel 300 cím több mint harmada már új mese, napjaink gyer-

„Sikerült megőrizni egy hagyományos, Európában, de a világon is ma már szinte egyedülálló műfajt, a diavetítést, amelyen napjainkban a szalagos mesefilmek sokaságának bemutatását értjük”

mekirodalmának írói és grafikusai szívesen vállalkoznak új produkciók létrehozására.

A diafilmek ipari előállításának megindulásával párhuzamosan a jelentős példányszámban gyártott szalagok joggal kerültek az 1950-es években a közművelődési könyvtárak állományába.

A diafilmtárak kialakításához egy 1957-es miniszteri utasítás adott keretet.

A munka gyakorlati megvalósításához az Országos Széchényi Könyvtár által kiadott Útmutató a diafilmek kezeléséhez című kiadvány (1959) nyújtott segítséget. A 30 oldal terjedelmű módszertani segédlet részletesen foglalkozott a gyarapítás, a tárolás, a feldolgozás – a filmekről történő tartalmi tájékoztatás – és a kölcsönzés kérdéseivel. A miniszteri utasítás szellemében a könyvtáraknak diagyűjteményeikkel a népművelési munkát kellett támogatniuk, ugyanakkor az egyéni könyvtárhasználói, tehát a dokumentummal kapcsolatos olvasói igényeket is kellett elégíteniük.

A diafilmeknek a népművelés gyakorlatában történő hasznosításához 1960-ban az egykori Népművelési Intézet Módszertani Osztálya is kiadott Útmutatót. Ebben felsorolták azokat a rendezvénytípusokat, foglalkozási formákat, melyek keretében a dia-összeállításokat eredményesen lehetett használni.

A módszertani kiadvány felhívta a kulturmunkások figyelmét arra, hogy a filmeket a közművelődési intézményekből (megyei, városi, községi könyvtárak) lehet kikölcsönözni.

A gyakorlat szerint a könyvtárak legtöbbször a gyermekrészelekben és -könyvtárakban helyezték el diaállományukat.

Megjegyzendő, a családok birtokában már az 1960-as években több mint 200 ezer, a Lemezárugyár által gyártott, ún. púpos mesefilmvetítő készülék volt, és ez a szám jóval meghaladta a közművelődési intézmények gépparkját.

A filmek gyermekkönyvtárakban történő elhelyezése meghatározta, hogy a kis olvasók és a szülők a közművelődési intézmények lehetőségeit meghaladó mértékben kölcsönözték a kényes, sérülékeny szalagokat. A csekély kölcsönzési díj mesefilmként 1 forint, ismeretterjesztő tekercsenként 50 fillér, és a rongálási kártérítés nem fedezte az új kópiák beszerzésének, valamint állagmegóvásának költségeit. A gyűjtemények néhány év alatt annyira megkoptak, hogy anyaguk használhatatlanná vált.

A televízió megjelenése az 1960-as évek elejére csökkentette a diafilmek népszerűségét. Ezzel párhuzamosan újjáépült a megyei film- és szemléltetőeszköztárak rendszere. A két világháború közötti évtizedekben már működtek vármegyei film- és diatárak, melyek a mozgófilmek árnyékában foglalkoztak diakölcsönzéssel is. A filmtárak elsősorban a közművelődési intézmények, iskolák mozgófilmmel történő ellátását tekintették fő feladatuknak, diagyűjteményeiket a csekély anyagi bevétel miatt számottevően nem fejlesztették.

Állományuk összetétele teljes mértékben azonos volt a könyvtárak kínálta választékkal.

Átmeneti visszaesés után, az 1970-es évek közepétől a könyvtárak és az olvasók újra érdeklődni kezdtek a nem hagyományos, nem könyvtípusú dokumentumok iránt. A hazai könyvtárügyben megszorodtak azok a publikációk, amelyek elsősorban a fejlett könyvtárüggyel bíró angolszász és skandináv államok tapasztalatairól számoltak be.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ – (ma Könyvtári Intézet) az Országos Széchényi Könyvtár már említett módszertani osztályának utódja – azokban az években elsősorban publikációk közlésével, továbbképzések szervezésével elindította azt a folyamatot, hogy a könyvtárak a nem hagyományos dokumentumokat (diafilmeket, hanglemezeket, kazettákat) a könyvekkel egyenrangúan kezeljék.

A megvalósítás gyakorlati útját egyengette az 1973-ban létrejött Országos Oktatástechnikai Központ (OOK) Könyv- és Médiatára integrált gyűjteményével, valamint a városi és későbbiekben a megyei könyvtárak egy része azzal, hogy az új, időközben meghonosodott „médiatári” szemléletet fogadták el, és igyekeztek lehetőségeikhez mérten megvalósítani is. A kezdeményező könyvtárak gyűjteményeikhez új típusú szolgáltatásokat alakítottak ki, csoportos foglalkozásokat szerveztek, klubokat működtettek stb. Tekercsdia- és keretesdialemez-sorozat

„A jubileumi év zárásaként
ez év novemberében
a Diafilmgyártó
egy hiánypótló kiadványt
jelentet meg: *DIAkönyv.*
*A magyar diafilmgyártás
története* címmel”

taikat a szokásosnál részletesebben, analitikusan feltárták, így a képekhez kötődő tartalmi információk beépülhettek a könyvtárak tájékoztatórendszereibe. Szinte mindegyik kezdeményező intézmény munkáját megismerhették az érdeklődők a Könyvtáros című szaklapból.

Az OOK Könyv- és Médiatára 1980-ban elindította az Új Média című állománygyarapítási folyóiratát. A folyóirat kiadását az tette indokoltá, hogy a hanglezemek kivételével a többi hangos-képes ismerethordozónak nem volt országos regisztráló és tájékoztató kiadványa. Az állománygyarapítást segítő füzet hét évig tartó megjelenése alatt 933 diakiadványt regisztrált. Azokban az években már nemcsak a Diafilmgyártó műhelyéből kerültek ki diafelvételek, hanem az időközben kiszélesedő gyártási kedvet tükrözi, hogy új cégek, a FORTE Színes Labor, Fotó-optikai Ipari Szövetkezet, az Idegenforgalmi Propaganda Vállalat, az Építésügyi Tájékoztatói Központ, valamint a TIT Természettudományi Stúdió jelentkeztek a piacon.

Az Országos Oktatástechnikai Központ az 1990-es évek elejére elveszítette állami és a nemzetközi szervezetektől kapott anyagi támogatását, mint költségvetési intézmény fokozatosan hanyatlani kezdett. Először pedagógia kiadványai, majd a taneszközök fejlesztése terén kivívott monopóliumai megszűntek. Végül felszámolták. Pedagógiai és médiatári gyűjteményét napjainkban az Országos Pedagógiai Könyvtár- és Múzeum őrzi.

A jubileumi év zárásaként ez év novemberében a Diafilmgyártó egy hiánypótló kiadványt jelentet meg *DIAkönyv.* A magyar diafilmgyártás története címmel, amely betekintést nyújt a diavetítés és a hozzá kapcsolódó technika történetébe, a nagyipari gyártás kezdeteibe, számba veszi a korabeli kiadványok tematikáját és jellegzetes darabjait, az ismeretterjesztő és oktatótekerceket mellett végigkíséri a mesediafilmek kiadásának múltját és jelenét, mindezt sok-sok képpel illusztrálva, számos érdekességgel fűszerezve.

Bíró Ferenc

